

О. Бадрук

*Київський національний лінгвістичний
університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ФАКТОР РЕГІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ

Початок ХХІ ст. характеризується поглибленням процесу глобалізації, яка водночас інтенсифікує економічну взаємодію між державами та активізує процеси регіоналізації, зокрема, в регіоні Чорного моря. З точки зору гео економічного значення Чорноморський регіон є потенційно містким ринком, країни Причорномор'я розпоряджаються значними природними ресурсами, маючи разом з тим потужний науково-технічний та демографічний потенціал, що зрештою здатне перетворити згадуваний район на ключовий пункт економічної взаємодії між Європою та Азією. Це зумовлює розвиток співпраці між причорноморськими країнами. З метою підвищення її ефективності президент Республіки Туреччина Тургут Озал запропонував у 1990 р. створити регіональну організацію для активізації співробітництва причорноморських держав, прискорення їхнього економічного розвитку, забезпечення стабільності та миру в басейні Чорного моря.

У лютому 1992 р. міністри закордонних справ дев'яти країн (Азербайджану, Болгарії, Вірменії, Грузії, Молдови, Росії, Румунії, Туреччини та України) підписали Угоду про зону Чорноморського економічного співробітництва, яка стала першою сходинкою у налагодженні більш тісних економічних та політичних відносин між державами Чорноморського регіону. У розвиток цієї ініціативи, 25 червня 1992 р., у Стамбулі відбувся самміт голів 11 держав, на якому було підписано Декларацію про Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС), що стала установчим документом створення Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Метою організації проголошувалась сприяння в інтеграції регіону у світову економіку на основі принципів ринкової економіки та демократії. Основними напрямками діяльності було визначено економічну співпрацю країн-членів, вільне пересування товарів, капіталів, послуг та робочої сили в рамках регіону. Стамбульську декларацію підписали представники Азербайджану, Албанії, Болгарії, Вірменії, Грузії, Греції, Молдови, Росії, Румунії, Туреччини та України. Пізніше до неї приєдналися Сербія та Чорногорія. Статус спостерігача отримали Австрія, Білорусія, Німеччина, США, Ізраїль, Франція, Єгипет, Італія, Польща, Словаччина та Туніс.

1 травня 1999 р. набув чинності Статут ОЧЕС, що був підписаний 5 червня 1998 р. на Ялтинському самміті голів урядів країн-учасниць ЧЕС. Тепер Організація Чорноморського економічного співробітництва перетворилася у повноцінну регіональну організацію. Основними напрямками співпраці визначались: торгівля, банківська справа та фінанси, зв'язок, енергетика, транспорт, сільське господарство і агропромисловість, охорона здоров'я і фармацевтика, охорона навколишнього середовища, туризм, наука і техніка, обмін статистичними даними та економічною інформацією, співробітництво митних та прикордонних органів, культурні контакти, боротьба з організованою злочинністю, незаконною торгівлею наркотиками, зброєю та радіоактивними матеріалами, з будь-якими актами тероризму та нелегальною міграцією тощо, визначених рішенням Ради ОЧЕС.

Організація має розгалужену структуру основних та допоміжних органів, налагоджений механізм експертної взаємодії стосовно широкого кола питань галузевої тематики. Вищим органом ОЧЕС є Рада міністрів закордонних справ. Відповідно до статті 11 Статуту ОЧЕС обов'язками Ради є вирішення усіх питань, пов'язаних з функціонуванням організації, справ, переданих допоміжними органами і прийняття відповідних рішень; питань стосовно членства та статусу спостерігача; прийняття та зміни правил процедури; заснування допоміжних органів у межах ОЧЕС, доручення їм завдань; визначення, зміна та анулювання їхніх мандатів; обговорення будь-яких інших питань та проблем. Головування в ОЧЕС здійснюється міністрами закордонних справ країн-учасниць в алфавітному порядку протягом шести місяців. Якщо держава-член ОЧЕС відмовляється від головування, ця посада надається наступній у списку країні. Відповідно до статті 13 Статуту організації діючий голова координує усю діяльність в рамках ОЧЕС та забезпечує належне проведення заходів, виконання резолюцій та рішень.

Міністрів закордонних справ країн-членів представляє так званий Комітет найвищих посадових осіб. До його повноважень входить розгляд діяльності допоміжних органів; оцінювання виконання рішень та рекомендацій Ради; розробка пропозицій для подання їх Раді; обговорення питань, пов'язаних з координацією і співробітництвом з провідними органами ОЧЕС; інформування Ради щодо цих питань і вироблення у випадку необхідності відповідних рекомендацій та пропозицій. Крім того, Комітет найвищих посадових осіб вивчає організаційні аспекти діяльності ОЧЕС, приймає участь у розробці попереднього графіку подій, приймає рішення з відповідних питань, крім тих, що належать до компетенції Ради та Діючого голови; подає річний бюджет ОЧЕС до Ради для ухвалення, а також призначає експертів до спеціалізованої підгрупи для виконання бюджетного аудиту.

Організаційні функції роботи ОЧЕС забезпечуються Постійним міжнародним секретаріатом, який почав свою роботу в березні 1994 р. у Стамбулі. До його складу входить 11 осіб.

Діяльність ОЧЕС здійснюється у трьох основних площинах: політико-урядовій, економічній та науковій. В економічній сфері важливу роль відіграє ділова рада ОЧЕС, яка є міжнародною неурядовою організацією, що складається з представників ділових кіл держав-членів ОЧЕС. До ділової ради входять усі промислово-торговельні палати країн-членів та Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР)¹. Метою діяльності останнього проголошено здійснення ефективної підтримки економічного розвитку держав регіону, фінансування та сприяння регіональним проектам, надання банківських послуг згідно проектів розвитку державного та приватного секторів, забезпечення розвитку торгівлі між державами-членами. ЧБТР реалізує цілу низку програм, серед яких програма фінансування торгівлі, програма передекспортного фінансування, програма короткотермінових гарантій, програма рефінансування, які спрямовані на стимулювання економічного розвитку регіону та формування зони фінансової стабільності шляхом підтримки експортного сектору, збільшення обсягів внутрішньої та зовнішньої торгівлі, тощо.

Співпраця між членами організації триває майже в усіх сферах і поступово стає більш злагодженою. Ключовим питанням для причорноморських країн є проблема енергетики, оскільки енергоресурси в них розподілені нерівномірно. Важливим, таким, що виходить за регіональні рамки, є й проблема транспортування енергоносіїв: у розвитку мережі транспортування енергоносіїв зацікавлено багато держав, які не є причорноморськими. В рамках організації розробляються проекти будівництва альтернативних існуючим газопроводів, таких як Бургас – Александрополіс, „Південний потік”, Прикаспійський трубопровід, що забезпечуватимуть постачання газу з Центральної Азії до країн Європи.

Важливою сферою співпраці країн-учасниць залишається торгівля. Для покращення торговельного клімату в регіоні у 1997 р. на Стамбульській нараді міністрів закордонних справ держав-членів ОЧЕС було підписано „Декларацію про наміри”, в якій йшлося про створення зони вільної торгівлі. Згодом було розроблено поетапний план реалізації цього завдання, який передбачав розробку необхідної правової бази, створення прибережних торговельних зон, завершення процесу приєднання країн ОЧЕС до СОТ, ліквідацію тарифних та інших бар'єрів між державами, проведення лібералізації торгівлі та уніфікації стандартів.

До перспективних проектів ОЧЕС належить також спорудження кільцевої автомагістралі навколо Чорного моря, яка проходитиме за таким маршрутом: Стамбул – Самсун – Трабзон (Туреччина) – Батумі – Поті (Грузія) – Новоросійськ – Ростов-на-Дону – Таганрог (Росія) – Маріуполь – Мелітополь – Одеса (Україна) – Чісінау (Молдова) – Бухарест (Румунія) – Хасково (Болгарія) – Едірне – Стамбул (Туреччина) – Комотіні – Александрополіс (Греція) – Стамбул (Туреччина). За попередніми підрахунками довжина траси становитиме близько 7100 км. Серед проектів співробітництва слід згадати також об'єднання електромереж країн-членів ОЧЕС, створення служби координації питань боротьби з організованою злочинністю тощо. З метою пришвидшення реалізації проектів було прийнято рішення про створення Фонду розвитку проектів ОЧЕС за рахунок добровільних внесків держав-членів, а також інших зацікавлених організацій та третіх сторін.

¹ Чорноморський банк торгівлі та розвитку створений 30 червня 1994 р. відповідно до Тбіліської угоди.

Водночас держави співпрацюють в рамках розвитку туристичної сфери. Регіон Чорного моря має значну культурно-історичну базу. Враховуючи це, в рамках ОЧЕС було розроблено проект створення єдиної туристичної системи Чорного моря, яка включатиме в себе серію турів тими причорноморськими містами, на території яких збереглися історичні пам'ятки античних часів.

Іншою важливою сферою співпраці залишаються кооперація у вирішенні екологічних проблем. Забруднення Чорного моря стає загрозливим, і протидія цьому потребує активної співпраці всіх причорноморських країн. Нині реалізується низка проектів, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації в басейні Чорного моря. Серед них помітне місце займає розробка і впровадження екологічно чистої технології мембранного очищення води на підприємствах чорноморського узбережжя з метою зменшення обсягу брудних стоків. Україна, зокрема, зробила вагомий внесок у вирішення екологічних питань. Так, у 2001 р. на базі Інституту колоїдної хімії та води ім. А.В.Думанського НАН України було створено Міжнародний центр дослідження води Чорноморського регіону, який досліджує проблему забруднення води. Україна закликає до співпраці не тільки держави-члени ОЧЕС, а й країни, які не належать до регіону, проте економічна діяльність яких впливає на зростання забруднення Чорного моря. Наприклад, з 57,4 тис. тон річних викидів на долю Дунаю припадає 53,3 тис. тон.

Реалізацією конкретних проектів ОЧЕС займаються 15 постійних робочих груп. Ці проекти стосуються різноманітних сфер: транспорту, комунікацій, обміну економічною, торговельною та статистичною інформацією, питання стандартизації та сертифікації товарів, енергетики, видобувної промисловості, ветеринарної та санітарної охорони, фармацевтики, науково-технічних проектів. Крім того, в роботі ОЧЕС беруть участь інші регіональні неурядові організації, у т.ч. Чорноморська регіональна асоціація суднобудівельників та судноремонтників (БРАСС), Міжнародна асоціація судновласників чорноморського басейну (БІНСА) та Асоціація портів Чорного та Азовського морів (БАСПА). ОЧЕС співпрацює також з представниками Європейської економічної комісії ООН, Економічної та соціальної комісії для Азії та Тихого океану, Європейською конференцією міністрів транспорту.

Важливим кроком у розвитку регіональної співпраці стало створення 26 лютого 1993 р. Парламентської Асамблеї Чорноморського економічного співробітництва (ПАЧЕС). Декларацію про створення ПАЧЕС підписали дев'ять країн: Азербайджан, Албанія, Вірменія, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина та Україна. Вищим органом ПАЧЕС, згідно Декларації, є Нарада представників парламентів країн-учасниць. Структурами ПАЧЕС є Секретаріат та Бюро ПАЧЕС, робочі групи з питань економіки, комерції, технології, екології, культури, освіти, політичних та громадянських справ. Парламентська асамблея ЧЕС дала новий імпульс співробітництву, налагодженню дружніх конструктивних контактів між парламентарями країн-членів, а також спонукає національні парламенти проводити свої законодавства у відповідність до рішень Наради міністрів закордонних справ ЧЕС.

Можна стверджувати, що ідея створення організації, яка б об'єднувала держави такого перспективного та стратегічно важливого регіону як Чорноморський є достатньо успішною. ОЧЕС зарекомендувала себе як дієздатна економічна структура та впливова регіональна організація. Завдяки її діяльності вибудовується ефективний механізм регулювання торговельно-економічних відносин, узгодження імпортно-експортної політики, створюється необхідний баланс інтересів та компромісів, які сприяють зміцненню загальної регіональної стабільності та процвітання.